

VU Research Portal

Creating Convictional Community: Missional Spirituality in the Moravian Community of Bethlehem, Pennsylvania, 1741-1762

Hardin, J.E.

2014

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Hardin, J. E. (2014). *Creating Convictional Community: Missional Spirituality in the Moravian Community of Bethlehem, Pennsylvania, 1741-1762*. [PhD-Thesis – Research external, graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

GROEIKRACHT VAN EEN GETUIGENISGEMEENSCHAP. HET ZENDINGSGELOOF VAN DE HERRNHUTTERVESTIGING BETHLEHEM IN PENNSYLVANIA (1751-1762)

SAMENVATTING

Deze studie laat zien dat de Hernhutterse (of Moravische) gemeenschap van Bethlehem in Pennsylvania tijdens de eerste twintig jaar van haar bestaan (1741-1762) goed te bestuderen is vanuit de optiek van James McClendons opvatting over de ‘convictional community’ (getuigenisgemeenschap), waarin een bepaalde visie allesbepalend is voor haar eigen identiteit, bestaansgrond en manier van leven. Het leidend beginsel zoals dat door de leidslieden was ontwikkeld voor Moravisch Bethlehem, positioneerde deze piëtistische geloofsgemeenschap in het centrum van een meerledig actiemodel om niet alleen het koloniale Noord-Amerika te bewerken met de boodschap van het evangelie en het nut van de christelijke broederschap, maar ook het niet blanke domein van de oorspronkelijke inheemse bewoners. De totstandkoming en uitbouw van het zich spoedig naar alle kanten uitbreidende zendingswerk in alle koloniën van het mid-Atlantische gebied werden gevoed en in standgehouden dankzij voorzieningen die vanuit de gemeente te Bethlehem aangeleverd werden. Naast economische en logistieke vormen van ondersteuning werd dit ruim opgezette zendingstraject ook gedragen door het eigen geestelijke leven van de Bethlehem gemeenschap. In dit onderzoek staat het verband centraal tussen enerzijds het vroeg religieuze leven van de Hernhutterse vestiging Bethlehem gedurende de koloniale periode, en anderzijds haar relevantie als centrum voor de

zending in Brits Noord-Amerika. De belangrijkste onderzoeksvraag die het kader van deze studie bepaalt, luidt: Hoe modelleerden halverwege de achttiende eeuw de Hernhutters van Bethlehem in Pennsylvania de zendingsidentiteit en -doelstelling van hun gemeenschap, hoe kwam die tot uitdrukking, en hoe onderhielden zij die?

Het religieuze leven in Bethlehem was erop gericht Christus te vereren en voortdurend met hem als broeders en zusters op te trekken. Binnen een systeem dat nauwkeurig uitgedokterd was om de ziel te verrijken, bestonden er niet te missen verwijzingen naar de naar buiten gerichte roeping van de gemeente. Deze studie toont aan dat de zendingsidentiteit van Bethlehem, haar communautaire broederschap en intensieve, op de buitenwacht gerichte verkondiging van het Woord continu benadrukt en in stand gehouden werden dankzij een rijke reeks van significante geloofspraktijken. Door elke dag deel te nemen aan de religieuze rituelen van de gemeenschap deelden de gemeenteleden bepaalde inzichten met elkaar met betrekking tot ieders aandeel in Christus' opdracht aan de wereld. Deze getuigenissen en daarmee samenhangende geloofspraktijk markeerden uiteindelijk het bijzondere spirituele karakter van Bethlehem, en wel als zendingsspiritualiteit.

Tot dusver was het onderzoek over de begintijd van Bethlehem vooral gericht op de zendingstheorie en -praktijk van de gemeente; die studies slaagden er evenwel onvoldoende in om het verband te verklaren tussen het zendingsoogmerk van de gemeenschap en het vruchtbare, gemeentelijke geloofsleven. Anderen hebben weliswaar het vroegste religieuze leven van Bethlehem bestudeerd, maar hadden nauwelijks oog voor hoezeer die geestelijke praktijk ook Bethlehems zendingsidentiteit inkleurde. Door na te gaan hoe divers de spirituele geloofspraxis van de gemeenschap eruit zag, en hoe die het zendingswerk versterkte, poogt dit onderzoek een bijdrage te leveren tot een proces dat een lacune weet te vullen tussen studies over de zendingstheorie en -praxis van Bethlehem enerzijds, en literatuur

waarin anderzijds de interne dynamiek van de gemeenschap halverwege de achttiende eeuw object van studie was.

De dissertatie brengt eerst de theologische inzichten en historische achtergronden in kaart, die aan de stichting van de Hernhutterse gemeente te Bethlehem, Pennsylvania, ten grondslag liggen. Anders dan wel is beweerd, oppert deze studie – hoezeer ook de politieke tegenstand en religieuze weerstand in Europa bevorderd hebben dat de Europese Moraviërs de oversteek naar Brits Noord-Amerika zouden maken – dat het uiteindelijk de missionaire ecclesiologie en visie zijn geweest, die de Hernhutters aanzetten om nieuwe nederzettingen in Georgia en vervolgens in Pennsylvania te stichten. Zodra in 1742 de gemeente van Bethlehem formeel van de grond was gekomen, bleken haar communautaire samenlevingsvorm en sociale structuur niet alleen een efficiënt mechanisme te vormen om het Woord aan de man te brengen, maar ook een middel om de zendingsgedachte van de gemeenschap inhoudelijk te schragen. Het ‘uitgaan’ en ‘op weg gaan’ van de deelgemeenten vanuit Bethlehem, met hun kleinschalige groepsstructuur van ‘klassen’, werden mede aangewend om belangrijke zendingsgetuigenissen uit te dragen.

In de volgende hoofdstukken wordt aangetoond hoe de verschillende geloofspraktijken niet alleen gebruikt werden om de op Christus gerichte vroomheid te voeden, maar tevens als middelen fungeerden, waarmee belangrijke theologische inzichten tot uitdrukking werden gebracht en de groepsidentiteit van de Bethlehemse zendingsopdracht vorm kreeg. Twee hoofdstukken laten zien hoe de Moravische geestelijke liedcultuur en de gemeentezang erin slaagden om elementen van die zendingsopdracht in het bewustzijn van de hele Bethlehemse gemeente te laten inwerken. Een beperkt aantal Hernhutterse gezangen getuigt van die

zendingsgedachte, wat aannemelijk wordt gemaakt door zowel de structuur als de theologische inhoud van de liedteksten. In dit gedeelte van het onderzoek worden aan de hand van een selectief liedcorpus negen aandachtspunten van de zending beschreven, waarmee aangetoond wordt dat voor de Moraviërs de christologische aspecten het belangrijkste waren om een missiologisch kader voor hun zangpraktijk te creëren. In tal van moderne studies over het Hernhutterse lied zijn deze zendingsaspecten vrijwel geheel over het hoofd gezien. Dankzij hun eigen liedcultuur hebben de Hernhutters een sterke verbinding tot stand gebracht tussen het verzoeningswerk van Christus en de zendingsopdracht van hun kerk. Op die manier kneedden zij een perspectief dat de persoonlijke betrokkenheid op Christus' zending in de wereld als het juiste antwoord op Christus' verlossingswerk verstond. Een ander hoofdstuk staat stil bij de manier waarop gemeentebrede gebedsuitingen verstaan moeten worden als middelen waarmee doelgericht getuigenis gegeven werd, zoals de voorbeden rond ieder uur, de maandelijkse gemeentedagen, en de gezongen formuliergebeden. Aangenomen wordt dat de voorbeden, de gezamenlijke bijeenkomsten en de zendingsopdracht gemotiveerd werden door het verlangen om nieuwe culturen te zien reageren op het evangelie, die zich vervolgens bij de bestaande geloofsgemeenschap voegden om Christus te vereren. Een volgend hoofdstuk toont aan dat het algehele getuigenis van Bethlehem tot de wereld getypeerd kan worden als meervoudig; voor de Hernhutters was het belangrijk om de boodschap van Christus in woord en daad gestalte te geven. Deze dubbelfocus wordt zichtbaar in de inhoud en het gebruik van de dagelijkse kost aan vroomheidsliteratuur, in het betoon van gastvrijheid aan mensen van buiten, en in de zendingspreek binnen deze twee contexten.

In z'n totaliteit brachten de geloofspraxis en de onderliggende theologische vooronderstellingen een typische zendingsspiritualiteit voort. Spirituele handelingen

werden gebruikt om het naar buiten gerichte zendingsgetuigenis van de
gemeenschap te versterken en om een groepsidentiteit te vormen, die in de kern
gericht was op zending. Dit onderzoek maakt aannemelijk dat het startpunt van de
Hernhutterse zendingstheologie niet voortkwam uit een visie over een mogelijk
betere wereld, evenmin uit het programma van een kerk, noch zelfs het voldoen aan
een van de christelijke geboden – neen, de kiem van de zendingsimpuls van de
Moraviërs kwam rechtstreeks uit het hart voort, als directe implicatie van de
werking van Christus aan het kruis. Het schilderij de *First Fruits* (de *Vroegste
Vruchten*) van de Moravische kunstenaar Johann Valentin Heidt wordt niet enkel als
een mooi voorbeeld besproken van deze christocentrische zendingstheologie, maar
ook als een centraal motief dat verwijst naar de identiteit en zendingsopdracht van
Bethlehem. Dit schilderij toont de opgestane Christus, met nagelen doorwond, die
omringd is met etnisch en sociaal zeer uiteenlopende vertegenwoordigers van de
kerkgemeenschap. Christus heeft deze zielen dankzij het zendingswerk van de kerk
bijeengebracht. De ‘first-fruits’ bekeerlingen op het schilderij werden opgevat als
beloning voor het verlossende lijden van de Heiland. Het behoorde tot Bethlehems
zendingstaak deze beloning voor Christus te vergaren, terwijl in de Hernhutterse
optiek met betrekking tot de universele dimensie van Christus’ verlossing er geen
enkele menselijke groepering te zondig kon zijn, noch te moeilijk of te kosten
verslindend geacht werd om te benaderen: iedereen was inbegrepen in de bijbels
voorschreven reikwijdte van Gods zending aan de ‘onafzienbare menigte ... uit alle
landen en volken, van elke stam en taal’ (Openb. 7:9). Haidts schilderij van de *First
Fruits* lijkt de perceptie uit te dragen dat de zendingsopdracht van de Moravische
Kerk afkomstig was *van* Christus, *voor* Christus bestemd was en uiteindelijk *met*
Christus zal eindigen.

Door basale elementen zoals geestelijke oefeningen, theologische getuigenissen, en de aard en vorm van de christelijke gemeenschap in stelling te brengen, was de leiding van Bethlehem in staat de basisidee over het christelijke leven en de zin daarvan bij haar gemeenteleden gestalte te geven. De levendige uitdrukking van het zendingsgeloof zoals dat in Bethlehem gecultiveerd werd, liet het besef van zendingsgerichtheid in het leven van ieder gemeentelid doorwerken. De wezenlijke verantwoordelijkheid voor de zending werd door de gemeente niet doorgeschoven naar een extern zendingsgenootschap of een groep van deskundigen – neen, ze werd gedragen door de gemeenschap in haar totaliteit. De opzet van Bethlehem bond zowel de eigentijdse notie van de lokale kerkgemeenschap als de specifieke zendingsorganisatie samen tot één harmonieus geheel. Gelet op het enthousiasme waarmee de Hernhutters de piëtistische vernieuwing van de leer over het algemeen priesterschap omarmden, alsmede hun nadruk op hoe elk lid geacht werd bij te dragen aan de wereldwijde zending van Christus, durf ik de stelling wel aan dat binnen de Moravische gemeenschap van halverwege de achttiende eeuw, met inbegrip van Bethlehem, zendingsgemeenschappen als Bethlehem uiteindelijk noodzakelijk waren. Dit soort inspirerende vormen van gemeenteleven en zendingsspiritualiteit waren destijds onontbeerlijk om het allesomvattende zendingsdoel van de Hernhutterse beweging handen en voeten te geven.